

CEN WILLIAMS

Argraffiad cyntaf: Ionawr 1999

Rhif Llyfr Safonol Rhyngwladol: 1 898817 49 9

© Cen Williams

Mae hawlfraint ar y deunyddiau hyn ac ni ellir eu hatgynhyrchu na'u cyhoeddi heb ganiatâd perchennog yr hawlfraint.

Clawr a Dylunio: Smala, Caernarfon
Argraffu: Gwasg Dwyfor, Penygroes

Cyhoeddir gan Gyngor Gwynedd, Bwrdd yr Iaith Gymraeg a Chanolfan Bedwyr,
Aethwy, Ffordd y Coleg, Bangor, Gwynedd LL57 2DG

Mae fy niolch i a fy nyled i'n fawr i nifer o wahanol bobl. Syniad rhai o brif swyddogion Gwynedd oedd Cymraeg Clir yn y lle cyntaf a rhaid enwi Mr Dafydd Whittall am yr ysgogiad cyntaf ac am gadeirio'r Pwyllgor Llywio. Diolch arbennig iawn hefyd i Gwenan Parry, Gwynedd am ei gwaith caled a'i chynghorion doeth wrth drefnu'r cwbl.

Mae Gwynedd a Bwrdd yr Iaith Gymraeg wedi noddi gwahanol agweddau o'r gwaith a heb y gefnogaeth ariannol yma, fyddai'r gwaith ddim wedi cychwyn o ddifri.

Meinir Pierce Jones a minnau fu'n crafu pen (ac sy'n dal i wneud hynny) gyda geiriau ac ymadroddion styfnig—diolch o galon Meinir am sawl gweledigaeth a llond trol o lafur.

Bu sylwadau 2 grŵp o bobl yn help ac yn hwb, a dwi am eu henwi nhw yma. Yn gynta, y Pwyllgor Llywio:

Dafydd Whittall (Cadeirydd), Hedley Gibbard, Gwenan Parry,
Megan Tomos, Gwilym Owen, Heini Gruffydd a Gwyn Jones

Yna'r criw bywiog, parod eu barn, eu cyngor a'u beirniadaeth a fu'n edrych dros nifer o'r newidiadau ac yn rhoi eu llinyn mesur dros 'y Cymraeg Clir ma'. Doedd Mrs Jô's, Llanrug ddim yno, ond roedd rhain yn cynrychioli'r amrywiaeth Cymry Cymraeg sydd yng Ngwynedd. Roedd yma groes-doriad diddorol iawn o ddysgwyr a Chymry, rhai ifanc a rhai dipyn hŷn, rhai yn ac wedi cael addysg ffurfiol a rhai oedd wedi cael eu haddysg yng ngholeg bywyd. Diolch i chi i gyd:

Claire Britton, Rhodri Dafydd, Elwyn Edwards, Alwena Evans,
Edith Evans, Linda Griffiths, Terry Hughes, Ann Trefor Jones,
Lorraine Jones, Dewi Tudur Lewis, Mair Lloyd, Daniel Owen,
R.S.Roberts a Sue Williams.

Diolch hefyd i Meirion MacIntyre Huws o Smala a Gwasg Dwyfor am eu gofal a'u gwaith glân.

**Mae fy niolch pennaf i 'nhad a mam
am roi Cymraeg naturiol a syml i mi.**

Iddyn nhw yr ydw i'n cyflwyno'r llyfryn yma.

Pa mor aml fyddwch chi'n gorfod ailddarllen brawddegau a pharagraffau ar ffurflenni swyddogol er mwyn eu deall yn llawn? Byddwn yn cymryd llawer mwy o amser nag a ddylen ni i lenwi ffurflenni oherwydd bod yr iaith mor drwsgl.

Cyfartaledd oed darllen mewn Saesneg ym Mhrydain yw tua 9 oed. Mae'r

How often have you had to re-read sentences and paragraphs on official forms before understanding the exact meaning? Very often we take much more time than we should in filling such forms because instructions and questions are so clumsily worded.

The average reading age in Britain is about 9. The tabloid newspapers, recognize this and keep to a reading age of about 9 - 10. The reading age of the 'heavies' are kept to about 13 - 14 and yet the reading ages of many Welsh medium official forms are higher than this.

This leads to:

- supplying wrong information;
- form filling being very time-consuming;
- councillors being inundated with requests for help in filling simple forms;
- uncertainty when processing the data leading to further inquiries;
- native and competent Welsh speakers filling the English versions rather than the Welsh versions.

One solution is to simplify forms and material that is meant to be read by the general public. In England, the Plain English Campaign has been doing this since 1979. Their reputation has been growing from strength to strength and now they are being used by foreign governments working through the medium of the English language. Government offices and a wide range of public and private companies in Britain are also using their expertise.

Welsh Language Simplification is here to offer **similar simplification services** in the Welsh language.

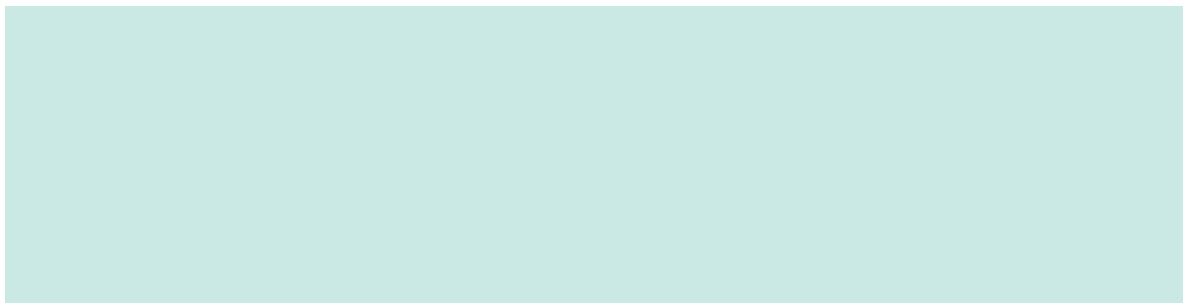
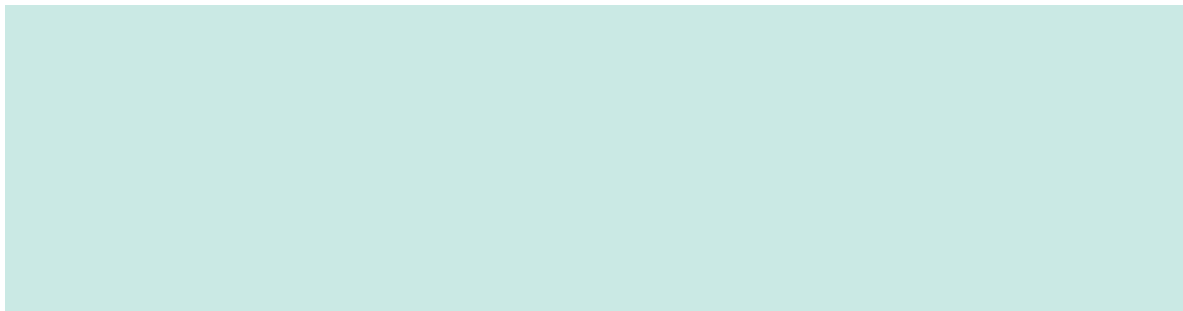
The problem is greater in the case of the Welsh language because:

- much of the material is translated from clumsily written English material;
- translating could cause problems, because an inexperienced translator could be tempted to follow the wording in the original version (rather than the meaning);
- it may be argued that the written form of the Welsh language itself is so far removed from the spoken language as to cause problems for some readers;
- Welsh medium material uses new technical terms that may not be known to the general reader.

Welsh Language Simplification offers **general and grammatical guidance** to translators.

Rhan I	Cyflwyniad i'r Maes	1
Rhan II	1 Atalnodi	9
	2 Cyflwyno'r gwaith a'i osod ar y dudalen	15
	3 Defnyddio geiriau tafodieithol a geiriau Saesneg	17
	4 Beth yw Cywair Iaith?	20
	5 Cenedl Enwau - bod yn wleidyddol ddoeth	23
	6 Cyfieithu - Rhai Cynghorion	26
Rhan III	Manylu Mwy	
	7 Brawddegau Hir	29
	8 Geiriau byr neu eiriau cyffredin	32
	9 Defnyddio iaith a/neu gystrawen symlach neu fwy cyffredin	35
	10 Defnyddio brawddegau uniongyrchol a gweithredol yn hytrach na goddefol	36
	11 Bod yn fyr ac yn gryno	38
	12 Tŷn Addas i'r Gwaith	40
	13 Cyfieithu rhy Llythrennol o'r Saesneg	42
	Clo	45
	Yr Un Deg Chwech Gorchymyn	46
	Atodiadau	48

Dau eithaf sydd yn yr enghreifftiau hyn wrth reswm. Eto, wrth eu defnyddio, mae hi'n haws dangos beth yw rhai o'r pethau sy'n gwneud darn yn anodd neu'n hawdd i'w ddarllen. Brawddegau byrion sydd yn enghraifft A, brawddegau sy'n fwy uniongyrchol ac sy'n defnyddio geiriau cymharol hawdd eu deall a'u dilyn. Geiriau bob dydd yw llawer ohonynt.

Y gwahaniaeth mwyaf amlwg rhwng y ddau ddarn yw hyd y brawddegau. Yn enghraifft B, mae 42 gair yn y frawddeg gyntaf ac mae unrhyw frawddeg sydd cyn hired â hynny'n mynd i achosi trafferth i rai pobl. Meddyliwch am rai na fydd byth yn defnyddio'r Gymraeg yn eu gwaith o ddydd i ddydd. Byddai gweld brawddegau fel B ar ffurflen swyddogol yn ddigon â thorri eu calonnau.

Mae un peth arall sy'n gwneud B yn fwy cymhleth sef y geiriau sydd ynddo, e.e. *argraffedig, ffiloreg, anhylaw, astrus, dylunwyr, crewyr, arfer, cenadwri*. Geiriau anghyffredin ydynt i'r rhan fwyaf o bobl ac mae cael cymaint ohonynt gyda'i gilydd yn arafu'r darllen a chymylu'r deall. Lle mae hynny'n bosib, cadwch at eiriau llai na 3 sillaf o hyd.

ymraeg.0804 Tm/05 cs 0.161 0.145, 7.963 mAsymlel yn

wyath

Llyfryn ar gyfer y rheini ohonoch sy'n sgrifennu'r iaith yw hwn. Llyfryn a fydd yn eich helpu chi i symleiddio'ch iaith wrth sgrifennu. Mae hynny'n golygu y bydd mwy o bobl yn deall eich gwaith heb holi neu droi at y Saesneg. Felly, mae ar gyfer unrhyw un sy'n:

- sgrifennu llythyrau at y cyhoedd;
- llunio ffurflenni o unrhyw fath;
- llunio taflenni neu lyfrynnau sy'n rhoi gwybodaeth, cyfarwyddiadau, rheolau a.y.y.b.
- addasu deunydd Saesneg i'r Gymraeg;
- cyfieithu deunyddiau o'r Saesneg (neu unrhyw iaith arall) i'r Gymraeg;
- llunio adroddiadau;
- llunio hysbysebion, erthyglau papur newydd a.y.y.b.
- sgrifennu cofnodion ar ôl pwyllgorau;
- anfon nodyn, *memorandwm* neu gyfarwyddiadau a.y.y.b. at gydweithwyr;
- defnyddio'r cyfrifiadur i anfon llyth-el (*e-mail*);

Mae'r rhestr yn ddi-ben-draw. Mae Cymraeg Clir ar gyfer unrhyw un sydd eisiau dweud ei neges mewn ffordd syml fel bod y darllenwr yn gallu ei deall yn sydyn.

Mae llawer o'r cynghorion a gawn gan Rowntree (1996, t. 183 - 186)⁵ am sgrifennu Saesneg yn syml, yr un mor wir am sgrifennu Cymraeg. Mae'r adran hon (hyd at *Cyflwyno'ch gwaith a'r ffordd y mae wedi'i osod ar y papur*) yn addasiad o rai o'i bwyntiau.

- **Sgrifennu'n fwy Llafar**

(Ile mae hynny'n addas o ran tön)

- Defnyddio rhagenwau personol e.e. **fi, chi, ni** yn enwedig mewn ymadrodd fel **mi/fe waeddon ni** yn hytrach na **gwaeddom** neu **gwaeddasom**
- Defnyddio cywasgiadau **dyw'r am nid yw y/yr; dydi'r am nid ydyw y/yr; mae'ch am mae eich; mae'n am mae yn.**
- Peidio defnyddio rhai ffurfiau sydd wedi marw bron ar lafar, pethau fel ffurfiau amhersonol y ferf e.e. **dywedir, cyhoeddwyd, arferid** a ffurfiau 3ydd unigol presennol y ferf gryno e.e. **caiff, dywed, edrydd.**
- Defnyddio cwestiynau rhethregol – h.y. **gofyn cwestiynau i ni'n hunain ar ddechrau paragraff ac yna eu hateb.** Wrth siarad, byddwn yn gofyn cwestiynau fel hyn yn aml.
- Sgrifennu mewn tön gyfeillgar ac ysgafn.

- **Dewis eich geiriau'n ofalus**

- Peidiwch â defnyddio nifer o eiriau pan fydd un neu ddau yn gwneud **y tro, e.e. fel rheol** yn hytrach na **ym mwyafrif llethol yr achosion.**
- Defnyddiwch eiriau cyffredin yn hytrach na chwilio am eiriau sy'n swnio'n well, e.e. **tŷ** neu **eiddo** yn lle **annedd.** (Ond cofiwch fod yn ofalus gyda dogfennau cyfreithiol.)
- Ceisiwch osgoi cymalau (neu rannau o frawddeg) sy'n swnio'n swyddogol, e.e. **Bil Treth Cyngor** yn hytrach na **Hysbysiad Hawlio Treth Cyngor.**
- Ceisiwch ddweud eich neges mewn ffordd uniongyrchol yn hytrach na mewn ffordd gwmpasog neu haniaethol, e.e. **Defnyddiwch y giard diogelwch neu gallai'r peiriant yma eich lladd** yn hytrach na **Mae perygl eithafol yn gysylltiedig â cham ddefnydd o'r peiriant hwn.**
- Defnyddiwch ferfau gweithredol yn hytrach na goddefol, e.e. **Ysgrifennodd Mr Jones y llythyr** yn hytrach na **Cafodd y llythyr ei ysgrifennu gan Mr Jones.**
- Defnyddiwch dermau penodol pan fyddwch yn siwr y bydd y darllenwyr yn eu deall. Fel arall, diffiniwch nhw wrth eu cyflwyno.

- **Cadwch eich brawddegau'n fyr ac yn syml (i tua 20 gair fel rheol).**

- Bydd brawddegau byr yn eich helpu i:
 - osgoi camgymeriadau gramadegol;
 - weld eich camgymeriad yn haws os gwnaethoch un;
 - osgoi problemau atalnodi.

⁵ Rowntree, Derek, 1996, The Managers Book of Checklists. Llundain: Pitman Publishing

- Bydd sgrifennu brawddegau byr yn eich helpu i osgoi sgrifennu brawddegau hir a chymhleth fel hon sy'n cynnwys nifer o ymadroddion a chymalau sydd, nid yn unig yn anodd eu deall a'u dilyn, ond sydd hefyd yn cymylu ac yn cymhlethu'r darllen a'r deall gan wneud atalnodi yn broblem ychwanegol.

- **Cadwch eich paragraffau'n fyr**

- Rhowch eich prif frawddeg, h.y. yr un sy'n cynnwys y prif syniad yn y paragraff, ar y dechrau; neu
- Rhowch hi reit ar ddiwedd y paragraff, gyda'r brawddegau eraill yn ein paratoi amdani ac yn arwain ati.
- Defnyddiwch y brawddegau eraill i ddweud mwy am y brif frawddeg neu i arwain ati.
- Os byddwch wedi sgrifennu paragraff a sylweddoli bod mwy nag un prif syniad ynndo, rhannwch ef yn fwy o baragraffau.

- **Atalnodwch yn ôl y synnwyr a'r ystyr**

- Os byddwch yn ysgrifennu brawddegau byr, ni fyddwch yn cael cymaint o broblemau atalnodi.
- Atalnodwch lle byddech yn stopio neu'n cymryd eich gwynt wrth siarad.
- Weithiau, byddwch yn atalnodi mewn ffordd arbennig er mwyn pwysleisio rhywbeth hefyd.
- Os byddwch yn cael trafferth i wybod ble i osod coma neu atalnod llawn, darllenwch y gwaith yn uchel.
- Os mai toriad byr sydd ei angen, rhowch goma yno. (,)
- Bydd atalnod llawn yn rhoi toriad hirach i chi. (.)
- Os byddwch eisiau rhoi sylw (sydd heb fod yn rhy hir) am rywbeth yr ydych newydd ei sgrifennu, rhowch ef mewn cromfachau. ()
- Ar y llaw arall – er mwyn rhoi'r argraff o ysgrifennu mwy agored – defnyddiwch ddau dash i wahanu'r sylw oddi wrth y brif frawddeg. (-)
- Os byddwch eisiau cysylltu dwy frawddeg fer gyda'i gilydd, s 1 scn25.nromfachA0A-90y-mj/• (-)•

- Mesur pa mor ddarllenadwy yw'r gwaith

- **Os yw'r gwaith neu'r ddogfen yn hir, a oes:**

- angen tudalen gynnwys?
- angen crynodeb?
- angen mynegai?
- modd rhoi atodiad, fel y gallai rhywun ddewis darllen peth o'r gwaith yn hytrach

1

Os na fyddwch yn atalnodi'n effeithiol, byddwch yn gwneud y darn yr ydych yn ei sgrifennu yn fwy anodd i'r un sy'n darllen ei ddilyn a'i ddeall yn gywir. Mae llawer o broblemau'n codi oherwydd mai'r unig atalnodi clir yw'r llythyren fawr a'r atalnod llawn (*full stop*). Cofiwch mai helpu'r un sy'n darllen i ddeall eich ystyr chi yw pwrpas atalnodi. Rhai o'r marciau (neu nodau) y gallwch eu defnyddio yw:

- priflythrennau
- atalnod llawn (*full stop*) < . >
- atalnod (*coma*) < , >
- hanner colon (*semicolon*) < ; >
- colon (*colon*) < : >
- dyfyn-nodau (*inverted commas*) < " " > neu < " " >
- collnod (*apostrophe*) < ' >
- cyfres o ddotiau < ... >
- llinell sengl (*dash*) < - >
- ebychnod / rhyfeddnod (*exclamation mark*) < ! >
- marc cwestiwn (*question mark*) < ? >

Canllawiau yw'r adrannau sy'n dilyn. Mae'n siwr y gwelwch lyfrau sy'n rhoi mwy o fanylion ond gobeithio y bydd y canllawiau yma yn eich helpu chi i sgrifennu Cymraeg clir a syml. Rhaid defnyddio rhai termau gramadegol wrth esbonio. Os nad ydych yn deall rhai o'r termau hyn peidiwch â phoeni, bydd yr enghreifftiau yn eich helpu i ddeall. Mae esboniad syml o rai o'r termau hyn ar gael ar y We –

<http://www.bangor.ac.uk/ar/cb/gloywi/adran1cynnwys.htm>

ac yn yr Atodiad ar ddiwedd y llyfryn yma.

1.1

COFIWCH EI BOD YN FWY ANODD DARLLEN PARAGRAFFAU CYFAN SYDD WEDI CAEL EU HYSGRIFENNU MEWN PRIFLYTHRENNAU. MAE RHAI POBL YN PRINTIO FEL HYN DRWY'R AMSER GAN FEDDWL BOD Y LLAWYSGRIFEN YN HAWS I'W DARLLEN. CAMSYNIAD YW HYNNY, GAN EICH BOD YN RHOI MWY O BROBLEMAU ADNABOD GEIRIAU I'R DARLLENWR AC YN ARAFU'R DARLLEN. Gobeithio bod y paragraff bach yma'n profi'r pwynt - peidiwch ag ysgrifennu brawddegau a pharagraffau cyfan mewn priflythrennau.

Pryd fyddwn ni'n defnyddio priflythrennau?

- ar ddechrau brawddegau newydd
- wrth gychwyn sgwrs neu'n union ar ôl dyfyn-nodau dwbl

- i wahanu cymal perthynol sydd yn cynnig sylw, oddi wrth weddill y frawddeg e.e. **Cafodd y merched, a oedd yn ysmegu, eu hanfon o'r ysgol.** Cynnig sylw am yr holl ferched a wna'r cymal yn y frawddeg yna. Ond yn y frawddeg sy'n dilyn, mae'r ystyr yn newid oherwydd yr atalnodi. **Cafodd y merched a oedd yn ysmegu, eu hanfon o'r ysgol.** Yma dim ond y rhai a oedd yn ysmegu a gafodd eu hanfon o'r ysgol.

1.4 **N** , **N** (**N**) < ; >

a Byddwn yn defnyddio'r hanner colon i wahanu cymalau sy'n agos iawn at ei gilydd o ran ystyr. Ar wahân i'r agosrwydd yma gallech roi atalnod llawn rhyngddynt. Dyma rai enghreifftiau:

- pan mae'r ail gymal yn ehangu ar y cyntaf neu'n ei esbonio: **Wnaeth yr un ohonon ni symud; dim ond aros yn berffaith llonydd i ddisgwyl i'r heddlu adael.**
- pan mae'r cymalau'n disgrifio cyfres o ddigwyddiadau neu wahanol agweddau ar yr un peth e.e. **Roedd yr awyr yn glir; y gwynt yn finiog, oer; y ddaear yn galed dan draed.**
- i awgrymu gwrthgyferbyniad e.e. **Rwy' wrth fy modd gyda steddfoed; ma'n gas gan fy whar n'w.**

b Defnyddiwn yr hanner colon hefyd i wahanu nifer o gymalau neu ymadroddion, sydd eu hunain, yn cynnwys comas e.e. **I fynd i gerdded yr wythnos nesaf, byddwch angen esgidiau, trymion os yn bosib; dillad cynnes fel siwmpwr wllân, trowsus llaes, côd law ysgafn; diod mewn potel blastig a bwyd maethlon, ysgafn i'w gario.**

1.5 **N** (**N**) < : >

Byddwn yn defnyddio'r colon:

- i gyflwyno rhestr (mewn ffordd fwy cryno na 1.4b) dyfyniad neu araith e.e. **Dyma'r pethau y bydd arnoch eu hangen: esgidiau cryfion, crys gwllân, côd law, diod a bwyd. Cychwynnodd y prifweinidog ei araith: " Gyfeillion a chyd-aelodau'r blaid, pleser i mi..."**
- o flaen cymal sy'n esbonio'r gosodiad o'i flaen; yn lle **hynny yw** e.e. **Rydym yn berffaith sicr o un peth: fydd neb ar ôl yn y dref ddiwrnod y trip.**
- i wahanu'r ddwy elfen mewn enghraifft o wrthgyferbynnu cryf iawn e.e. **Y gwanwyn sy'n rhoi bywyd: y gaeaf sy'n lladd.**
- i gyflwyno uchafbwynt neu ddiwedd glo e.e. **Ar ôl ystyriaeth ddwys, gwnaeth ei benderfyniad terfynol: gadael y tîm.** (Defnyddio'r colon yn lle gair fel **sef**)
- i bwysleisio cysylltiad e.e. **Dafydd gafodd y swydd: ei dad yw cadeirydd y llywodraethwyr er nad oedd yn y cyfweliad.**

1.6.1

Fel rheol, defnyddiwn y dyfyn-nodau dwbl wrth ddechrau ysgrifennu union eiriau rhywun (mewn araith union) e.e. *Ateb Sioned oedd, "Wel ydw, siwr iawn, be' wyt ti'n ei feddwl?"*

Cofiwch fod angen prif lythyren yn union ar ôl y dyfyn-nodau dwbl sydd ar y dechrau.

Pan fyddwch chi'n cychwyn gyda geiriau rhywun, yn torri ar eu traws i roi sylw yn eich geiriau eich hun ac yna'n gorffen gyda geiriau'r person arall, - nid oes angen prif lythyren yr ail waith e.e. *"Tyrd yma," gwaeddodd yr athro'n gas, "ble mae dy ddillad chwaraeon di?"*

1.6.2

Defnyddiwn y dyfyn-nodau sengl:

- wrth ddyfynnu (h.y. cynnwys union eiriau dogfen neu gerdd a.y.y.b.) e.e. *Un o amcanion Bwrdd yr Iaith Gymraeg yw, 'Cynyddu niferoedd plant 3 oed sy'n siarad Cymraeg yn y teulu.'* ('Strategaeth ar gyfer yr Iaith Gymraeg,' Mehefin 1995, t.7)
- wrth gyflwyno teitl cerdd, nofel, adroddiad ysgrifenedig a.y.y.b., e.e. *Angharad Tomos a ysgrifennodd y llyfr 'Yma o Hyd' ond Dafydd Iwan piau'r gân.* Efallai y byddai cyhoeddwr yn gofyn am gael teitl llyfr mewn print italig, e.e. *'Yma o Hyd'.*
- wrth dynnu sylw at ddefnydd arbennig o air, e.e. *Mae rhywbeth yn reit 'wahanol' yn lfor yn does?*
- wrth roi ystyr gair, e.e. *'I fyny' yw ystyr lan3ml'*

Un peth yw cael syniadau da a gallu eu cyfleu'n effeithol wrth ysgrifennu. Rhaid rhoi sylw hefyd i sut mae'r gwaith gorffenedig yn edrych. A yw'r ffordd y mae wedi'i gosod yn helpu'r darllenydd i gael at y wybodaeth bwysig yn sydyn. I'ch helpu i ganolbwyntio ar yr agweddau yma, gallwch ofyn rhai o'r cwestiynau sy'n dilyn i chi'ch hun.

- Wrth gael cipolwg sydyn ar y gwaith, ydych chi'n cael syniad am beth mae o'n sôn e.e. **oherwydd teitl neu bennawd i lythyr?**
- Fyddai pennawd neu is-bennawd yn helpu'r darllenwr?
- Ddylwn i ddangos y gwahaniaeth rhwng pennawd ac is-bennawd trwy ddefnyddio llythrennau bras a llythrennau cyffredin?
- Ydi fy mharagraffau fi'n ddigon byr?
- Oes angen i mi rifo'r paragraffau? e.e. **gyda 1, 2, 3, a.y.y.b. neu gyda 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2 a.y.y.b.**
- Fyddai hi'n haws i mi gyflwyno fy neges trwy ddefnyddio pwyntiau (fel sy'n digwydd yn yr adran hon) yn hytrach na pharagraff?
- Oes angen i mi ddefnyddio tablau, graffiau neu ddiagramau yn lle (neu yn ogystal ag) ysgrifennu?
- Fyddai hi'n help petawn i'n rhoi peth o'r deunydd mewn bocsys?
- Oes angen i mi bwysleisio rhai geiriau trwy danlinellu neu ddefnyddio LLYTHRENNAU BRAS?
- Ydi'r llinellau teip yn ddigon byr i'w darllen yn rhwydd? (Mae llinellau gyda mwy na 65 llythyren neu ofod i'r llinell, yn gallu bod yn anodd i'w darllen.)

Edrychwch ar y paragraffau sydd yn y bocs a chymharwch nhw gyda'r adran sy'n dilyn.

Beth yw'r gwahaniaethau?

Beth fydddech chi'n ei wneud yn wahanol a pham?

Wrth gynllunio dogfen mae'n bwysig eich bod yn ystyried ei phwrpas a'r gynulleidfa. Dylech ofyn i chi'ch hunain beth yw dyfnder eu gwybodaeth am y maes dan sylw, i ba bwrpas y byddant yn defnyddio'r ddogfen, pa agweddau y byddant yn disgwyl iddi eu cynnwys a pha agweddau sy'n amherthnasol. Os mai eich rheolwr sydd wedi gofyn i chi ei hysgrifennu dylech gadarnhau gydag ef/hi beth yn union y mae yn ei ddisgwyl i chi ei gynhyrchu. Bydd yn cymryd amser i chi sicrhau y byddwch yn gallu rhoi iddo'r hyn y mae yn ei ddisgwyl.

Yna dylech ofyn i chi'ch hun ar ba ffurf y byddwch yn ei chyflwyno; beth fydd ei hyd; a fydd cynnwys graffiau, tablau neu ddiagramau'n fuddiol; a ydych yn mynd i rwymo'r ddogfen ar y diwedd. Os yw'r gwaith yn mynd i gael ei ddefnyddio gan rywun sydd tu allan i'r adran yr ydych yn gweithio ynddi a oes dull cydnabyddedig o'i chyflwyno?

2.1

Beth yw ei phwrpas a beth fydd disgwyliadau'r gynulleidfa?

Gofynnwch y cwestiynau hyn i chi'ch hun:

- beth yw ei phwrpas?
- pwy sy'n mynd i'w darllen?
- faint o wybodaeth sydd ganddyn nhw am y maes?
- i ba bwrpas fyddan nhw'n defnyddio'r ddogfen?
- pa agweddau/pwyntiau fyddan nhw'n disgwyl i mi eu cynnwys?
- beth fydd yn amherthnasol i'r mwyafrif?
- sut fath o ddogfen mae fy rheolwr yn ei disgwyl?

Beth fydd ffurf y ddogfen?

- pa mor hir fydd hi?
- a fyddaf yn cynnwys graffiau, tablau neu ddiagramau? (a fyddant yn ychwanegol at y testun neu yn lle'r testun?)
- a fydd hi'n cael ei defnyddio y tu allan i'r adran?
- beth fydd y fformat o ran cyflwyno?

Mae faint o eiriau tafodieithol y gallwch eu defnyddio yn dibynnu ar nifer o bethau:

- ar gyfer pwy mae'r gwaith?
- a fydd eich darllenwyr yn byw mewn un rhan o'r wlad lle bydd pawb yn deall y geiriau tafodieithol?
- beth yw natur y gwaith yr ydych yn ei gynhyrchu? h.y. a yw'n adroddiad swyddogol, ffurflen a fydd yn cael ei defnyddio ledled Cymru, llythyr at rywun yr ydych yn ei adnabod yn dda, adroddiad llafar ar gyfer radio, adroddiad llafar ar gyfer pobl yr ydych yn eu hadnabod yn dda a.y.y.b.

Ar gyfer pwy mae'r gwaith?

Mae eich cynulleidfa (h.y. y rhai fydd yn darllen eich gwaith) yn gallu amrywio. Dyma enghreifftiau o'r mathau o gynulleidfa y gallech eu cael:

- a) pobl Cymru i gyd
- b) pawb yn un rhan o'r wlad e.e. pawb yn Nhrefaldwyn
- c) pawb mewn pentref neu dref
- ch) pobl yr ydych yn eu hadnabod yn dda e.e. aelodau o'r un gymdeithas, pwyllgor neu gyngor cymuned
- dd) teulu neu gyfeillion
- e) teulu neu gyfeillion agos

Wrth sgrifennu ar gyfer **a)** byddai disgwyl i chi ddefnyddio Cymraeg safonol.

Gallwch ddefnyddio mwy o eiriau tafodieithol yn **b)** ac **c)** gan y bydd pawb yn dod o'r un ardal yn fras a byddent yn deall y dafodiaith leol.

Gallwch lacio eto yn **ch)**

- viii ffurfiau'r ferf - Un o'r gwahaniaethau mwyaf amlwg rhwng yr iaith lafar a'r iaith ysgrifenedig yw'r ffurfiau berfol a ddefnyddiwn. Y duedd wrth sgrifennu yw defnyddio'r ferf fer e.e. 'Â Dafydd a'i chwaer i'r ysgol gyda'r tacs bob dydd.' Byddai'r ferf 'â' yn swnio'n rhy ffurfiol yn llafar, felly byddwn yn dueddol o ddweud, 'Ma Dafydd a'i chwaer yn mynd i'r ysgol efo tacs bob dydd' neu 'Ma Dafydd a'i whâr yn mynd i'r ysgol bob dydd da tacs'. Yn lle 'cerddais yma' y duedd yw defnyddio rhywbeth fel, 'mi wnes i gerddad yma', 'mi ddaru mi gerddad yma', 'wi weti cered ma'. Weithiau, bydd rhai'n defnyddio ffurf fer y person cyntaf ond gyda therfyniad mwy llafar, e.e. 'gerddes i ma', 'gerddis i yma'. Ond wrth ddefnyddio amseroedd a phersonau eraill y ferf, y duedd amlwg yw defnyddio'r ffurf hir wrth siarad.
- ix defnyddio'r rhagenw ôl (sef y geiriau sy'n dilyn berf, arddodiad a.y.y.b.) yn amlach yn llafar e.e.

gwelais i	gwelsom/n ni
gwelaist ti	gwelsoch chi
gwelodd ef/hi	gwelsant hwy/nhw

Tuedd yr iaith ysgrifenedig yw peidio â defnyddio'r rhagenw yma a dibynnu ar y ferf neu'r arddodiad i nodi'r person e.e. 'Gwelais lawer o bethau yn Llundain.' 'Anfonaf air atoch.' Tuedd yr iaith lafar os yw'n cadw ffurf fer y ferf yw ychwanegu'r rhagenw ôl e.e. 'Welis i lot o betha yn Llundan.' Byddai'n ei ychwanegu ar ôl yr arddodiad hefyd e.e. 'Mi anfona i air atach chi.'

Mae Morris Jones yn trafod y syniad o gael iaith lafar safonol yn Gymraeg ac yn awgrymu bod gormod o wahaniaethau rhwng y de a'r gogledd i hynny ddatblygu. Mae'n debyg mai'r hyn a gawn yw iaith lafar safonol yn y gwahanol dafodieithoedd. Enghraifft dda o hyn yw iaith un fel Huw Llywelyn Davies wrth sylwebu ar gêm rygbi:

...Mae SB reit yno ac yn cosbi'r blaenasgellwr rhyngwladol. JB wedi methu â phob un o'i bedwar cynnig at y pyst hyd yn hyn...Unwaith eto o ryw hanner can llath ond ma'r gwynt a'r awel y tu ôl iddo fe. Unwaith eto mae'n ddigon pell a'r tro yma mae'n llwyddiannus.

...Pwyntia cynta JB...dyna wyth deg ag un iddo fe am y tymor, cyn chwaraewr Maesteg...a dyna Llanelli ar y blaen o unarddeg i ddim...a hynny ar ôl hanner awr cwmws o'r hanner cynta.

...MJ yn uwch na neb. O a MS â pas bach hyfryd at AB ond nath e'n dda i aros ar ei drad yn y dacl yna. Ac odd hi'n beryglus yn wir medda'r dyfarnwr a dyma KP eto, bydda fe'n dwli cal sgôr bach i'w dîm cyn yr hanner - bydda hynny'n gwneud dipyn o wahanieth i betha ond Llanelli sy â'r bêl a dyma y blaenwyr yn brwydro. Ma C yn amlwg wedi'i gythruddo a phiti bod hyn wedi dod i strywa hanner cynta i'w fwynhau ahynny reit ar 'i ddiwedd e. KP at GLI...y pac mewn y tu ôl iddyn nhw a phêl dda i B. MJ eto i dynnu rhagor

o'r taclwyr. MM gydag e. Nawr B, - mae tipyn o fomentwm yn yr ymosodiad hwn. KP y capten yn arwain o'r blaen. Wel nawr fe gas B 'i daclo, - odd e'n amlwg yn camsefyll. RE yn fan'na. Odd ei symudiad cystal ag y gwelso'n ni o ran tân gan Gastell Nedd.

Cic gosb i Gastell Nedd fydd hi'n y diwedd a darlith i LD. KP ar ôl oedi a bygwth yn penderfynu yn y diwedd yn galw ar PT i geisio cal tri phwynt o leia i'r tîm cyn hanner amser. Dyna ni, mae'n edrych yn gic hawdd, ond dyw hi, i rywun sy wedi trosi mor allweddol ar brydiau ag yw PT. Cefnwr Cymru te - reit ar hanner amser. Pwyntiau cynta Castell Nedd. Tair munud wedi mynd dros y deugain a Llanelli ar y blaen nawr o unarddeg yn erbyn tri.

Mae ei iaith yn safonol yn yr ystyr:

- ei bod yn rhydd o eiriau Saesneg
- bod ynddi ffurfiau tafodieithol
- bod yr holl dermau swyddogol yn rhai Cymraeg
- ei bod yn gwbl naturiol.

Efallai ei fod yn batrwm felly o dafodiaith safonol un rhan o Gymru.

Mae meddwl am dafodiaith yn mynd â ni gam ymhellach i feddwl am gywair iaith.

4

4

Ystyr cywair iaith (*language register*), yw'r math o iaith y byddwn yn ei siarad neu'n ei sgrifennu mewn gwahanol sefyllfaoedd e.e. mae'r iaith y byddwch yn ei siarad mewn tafarn neu wrth wylïo gêm bêl droed â'ch ffrindiau yn wahanol i'r iaith y byddwch yn ei siarad yn eich gwaith gyda rhywun pwysig e.e.

Be di'r sgôr d'wad?

Wan *nil* iddyn nhw chan.

Dew be ddigwyddodd 'lly?

Mi redodd y *wingar* i lawr y *wing* efo'r bêl, yna dyma fo'n 'i *sentro* hi a'r *sentar* fforward yn codi ac yn 'i *hedio* hi i'r *net*...

Dyna enghraifft o sgwrs wrth wylïo gêm bêl droed yn Sir Fôn. Mae'r cywair yn addas ar gyfer y sefyllfa honno er y byddai disgwyl i rywun o Sir Fôn ddweud *rhwyd* am *net*. **Cywair llafar naturiol** ydyw yn cael ei siarad rhwng ffrindïau wrth wylïo gêm bêl droed ar b'nawn Sadwrn.

Petai sylwebydd ar y radio'n dweud hyn, byddem yn ei feirniadu. Disgwylïem i'r sylwebydd ddefnyddio **cywair llafar mwy safonol** gan ddweud:

Fe redodd yr asgellwr i lawr yr asgell gyda'r bêl, yna dyma fo/fe'n ei chroesi a'r blaenwr yn codi gan ei phenio hi i'r rhwyd.

Mae'r **cywair ysgrifenedig** yn gallu bod yn wahanol eto gyda rhai o'r geiriau'n diflannu, e.e.

Rhedodd yr asgellwr i lawr yr asgell gyda'r bêl, ei chroesi i'r blaenwr a gododd i'w phenio i'r rhwyd.

Mae'r dweud yn fwy cynnil a thyn.

Edrychwch ar y paragraffau hyn a:

- rhowch enw ar y math o gywair sydd yma e.e. **ffurfiol, anffurfiol, tafarn, capel a.y.y.b**
- pa ffurfïau ieithyddol sy'n helpu i roi'r cywair yma? - (tanlinellwch nhw);

Yn dilyn Deddf Yr Iaith Gymraeg 1993 sefydlwyd Bwrdd yr Iaith Gymraeg yng Nghaerdydd i ysgogi ac i hybu defnydd o'r Gymraeg mewn bywyd cyhoeddus ledled Cymru ac i blismona'r cynghorau a'r cyrff hynny a gafodd wŷs i sefydlu eu Cynllun Iaith sefydliadol eu hunain. Y mae un adran o fewn y Bwrdd sydd â'r briff o gysylltu â'r cyrff a'r cynghorau hynny o ddechrau'r broses, i fwrw golwg dros bob drafft, awgrymu newidiadau. Arweinir yr adran honno gan un o'r enw Rhys Dafis.

Y mae adran gyffelyb yn y Bwrdd sy'n delio'n benodol â'r byd addysg. Un o brif ddyletswyddau'r adran hon yw adnabod anghenion y byd addysg cyfrwng Cymraeg / dwyieithog gan greu a noddi prosiectau a fydd yn cyflenwi'r angen. Yn ddiweddar noddwyd astudiaeth ymchwil i ddulliau dysgu ac addysgu dwyieithog yn y sector Addysg Bellach. Cafwyd adroddiad gan yr ymchwilydd yn yr Eisteddfod Genedlaethol a bydd cynhadledd ym mis Tachwedd i gyhoeddi'r canlyniadau ac i drafod prif argymhellion y gwaith. Cynhelir y Gynhadledd bwysig hon yn Aberystwyth.

Yn ogystal, gan yr Adran Addysg mae'r gyfrifoldeb am annog awdurdodau addysg i lunio Cynlluniau Addysg a Hyfforddiant a fydd yn rhoi lle datblygol i'r Gymraeg. Mae siroedd Caerfyrddin a Gwynedd eisoes wedi cwblhau eu cynlluniau drafft ac aethant allan i ymgynghoriad cyhoeddus. Disgwylir ymatebion y cyhoedd erbyn y Nadolig hwn.

Gwelwyd cynnydd sylweddol mewn ymwybyddiaeth ymysg y cynghorau ac mae arwyddion cynnar bod Deddf yr Iaith Gymraeg a'r Cwricwlwm Cenedlaethol yn mynd i adlewyrchu'n bositif ar nifer siaradwyr Cymraeg y dyfodol. Odid na fydd canlyniadau'r Refferendwm ar Gynulliad i Gymru hefyd yn ategu hynny.

Gresyn ysywaeth, na fyddai'r datblygiadau hyn wedi digwydd ar ddechrau'r ganrif yn hytrach nag ar ei diwedd fel y byddai gwell graen ar yr iaith a'r defnydd ohoni.

Sylwadau

Fyddai neb yn derbyn y cywair cyntaf fel bod yn addas ar gyfer ei sgrifennu. Mae'r ail wedyn yn rhy ffurfiol ac yn mynd yn anodd oherwydd y 'geiriau mawr', rhai brawddegau hir ac arddull anystwyth.

Efallai mai prif bwrpas y llyfryn yma mewn gwirionedd, yw eich helpu i benderfynu ar gywair ffurfiol:

- y mae pawb yn gallu ei ddeall;
- sy'n cadw urddas yr iaith trwy gadw geiriau Cymraeg;
- sy'n cadw at batrymau naturiol y frawddeg yn hytrach na rhai seisnigedig.

Un peth yw penderfynu ar y cywair; rhaid bod yn gyson wedyn yng ngweddill y gwaith. Peth hawdd iawn yw colli'r cysondeb yma. **Y berfau yn aml sy'n gosod y cywair.** Yn y darn cyntaf gallwn ddweud '*Dwi di dwad*' mewn gwahanol ffyrdd e.e.

- i Yr wyf wedi dod
- ii Rwyf fi wedi dod
- iii Rwyf wedi dod
- iv Rydw i di dwad
- v Rydw i wedi dwad
- vi Wi di dod
- vii Ddes i
- viii Deuthum

Dyna i chi naw ffordd wahanol ac mae'n siwr bod ffyrdd eraill hefyd. Mae (i) a (viii) yn ffurfiol iawn. Mae'r fersiwn wreiddiol, (iv) a (vi) yn anffurfiol iawn. Mae'r gweddill rywle yn y canol. **Ar ôl penderfynu ar y cywair, yr her fydd cadw'n gyson at y cywair hwnnw** e.e. sut mae addasu'r frawddeg nesaf yn y gwahanol gyweiriau? Y wreiddiol yw'r ffurf sathredig ac mae'n siwr y byddwch chi'n anghytuno â mi ar y ffurfiau eraill. Ond dyma ymdrechion:

Sathredig: Os na fath beth a iaith dda dwch cos run geiria dach chi'n iwsio pan dach chi'n sgwennu Cymraeg da a pan dach chi'n sgwennu Cymraeg tha fi, - simple Welsh!

Ffurfiol: A oes y fath gysyniad ag iaith dda yn bod gan mai'r un geiriau a ddefnyddir mewn Cymraeg ffurfiol a sathredig?

Llai ffurfiol: Oes na'r fath beth â iaith dda deudwch, achos run geiriau sy'n cael eu defnyddio pan fyddwch chi'n sgrifennu Cymraeg da, â phan fyddwch chi'n sgrifennu Cymraeg fel f'un i, - Cymraeg syml?

Agor y maes yn unig yw pwrpas y llyfryn hwn. Gobeithio y byddwch yn ystyried cywair iaith ymhellach wrth ystyried eich gofynion o ddydd i ddydd.

3. Lle y gwnaethpwyd gwaith arbennig hyd yn ddiweddar gan ddynion yn unig, neu gan ferched yn unig, ac fe gymerir y term perthnasol fel un sydd yn cyfeirio at y naill ryw neu'r llall yn unig, er nad oes terfyniad yn nodi rhyw y person, yna gellir defnyddio'r term hwn ond rhaid yn ogystal nodi yn glir bod croeso i'r ddwy ryw ymgeisio.

e.e. *nyrs [dyn neu ddynes]*

neu:

Dyna'r ochr gymhleth. Mae rhai pethau syml y gallwch eu gwneud hefyd e.e.

- mynd i'r geiriadur i weld pa genedl sy'n cael ei hawgrymu yno; bydd yn cael ei osod fel **e.b./e.g.** yn y Geiriadur Mawr a Geiriadur Prifysgol Cymru ond fel **n.f./n.m** yn y lleill;
- bod yn gyson e.e. os mai y *dudalen* yw'r fersiwn yr ydych yn ei defnyddio, cofiwch mai *dwyr dudalen* a *tudalen wag* sy'n gyson wedyn.

Cyfieithwch y frawddeg yma i'r Gymraeg:

Children in the 6 to 8 year-old age range are naturally still orientated towards their own homes and families.

Os mai ychydig iawn o brofiad cyfieithu sydd gennych, mae'n siwr mai rhywbeth tebyg i hyn fydd eich cyfieithiad:

Mae plant yn yr amrediad oedran 6 i 8 oed yn naturiol wedi eu cyfeiradu tuag at eu cartrefi eu hunain a'u teuluoedd,

Dyma'r math o gyfieithu sy'n gwneud y Gymraeg yn anodd i'w darllen ac sy'n gwneud i bobl droi at y Saenseg pan mae'r dewis ganddyn nhw. Beth yw'r gwendidau?

- i Y prif gyngor felly yw **dilyn yr ystyr yn hytrach na threfn geiriau'r iaith wreiddiol**. I wneud hynny, darllenwch y gwreiddiol ac yna'i gyfleu yn eich geiriau eich hun yn Gymraeg.
- ii **Ystyried pwrpas y gwaith yr ydych yn ei gyfieithu a'r rhai fydd yn ei ddarllen**. Os mai dogfen gyfreithiol yw'r gwaith, yna bydd yn rhaid i chi wneud yn siwr bod popeth sydd yn y gwreiddiol yn y cyfieithiad hefyd. Ond, gallwch symleiddio trwy rannu brawddeg hir yn 2/3 o rai byrrach. Gyda gwaith mwy cyffredinol gallwch symleiddio llawer ar y gwaith gwreiddiol.
- iii **Gallwch ofyn i'r cwsmer faint o ryddid sydd gennych i newid trefn geiriau a symleiddio**. Byddai llawer corff a chwmni'n croesawu fersiwn symlach y bydd y cyhoedd yn ei deall yn well. Gofynnwch hefyd a ellwch newid y fformat os oes angen, e.e. o'r print solet i destun wedi'i rifo, yn cynnwys pwyntiau bwled a.y.y.b.
- iv Os ydych chi'ch hun yn gyfrifol am sgrifennu'r fersiynau Cymraeg a Saesneg, **ysgrifennwch yr un sydd yn eich iaith wannaf yn gyntaf**. Bydd yn haws i chi adnabod enghreifftiau o gyfieithu uniongyrchol yn eich iaith gryfaf wrth gyfieithu iddi.
- v Y nod yw cadw'r Gymraeg **yn syml, yn naturiol ac yn bur**.
- vi Os na ellwch gyfieithu'n rhwydd ac yn rhugl eich hun, **rhowch y gwaith i gyfieithydd profiadol**.

Cofiwch ddweud:

- pwy fydd eich cynulleidfa;
 - pa gywair iaith y dylai ei ddefnyddio;
 - beth yw'r geiriau technegol derbyniol (os ydych yn gwybod hynny).
-

7

N3 -

N3 -

Un ffordd o symleiddio'r frawddeg hir ar y ffurflen dreth felly fyddai:

Unwaith y mae eich eiddo wedi cael ei roi mewn band, yr unig resymau dros ei symud i fand arall yw:

- os yw ei werth yn codi'n sylweddol am fod gwaith wedi'i wneud arno i'w wella;
- os yw ei werth wedi gostwng yn sylweddol oherwydd eich bod wedi cnocio rhan ohono i lawr;
- os oes newid ffisegol wedi bod yn yr ardal;
- os yw'r eiddo wedi'i addasu ar gyfer rhywun anabl.

Mae'r pwyntiau bwled wedi ein helpu i wneud yr holl wybodaeth sydd yma'n haws i'w thrin. A ydych chi'n hapus â'r addasiad yma neu a fuasech yn awgrymu rhyw ffordd arall o symleiddio'r frawddeg a'i gwneud yn haws i'w deall?

2

Mae cyfieithu o'r Saesneg yn gwneud llawer o frawddegau hir yn gymhleth. Mae hynny'n digwydd yn aml oherwydd bod:

- y frawddeg wreiddiol yn hir;
- tuedd i gyfieithu fesul gair a chymal (yn hytrach na chyfieithu'r ystyr).

Cymerwch y frawddeg yma:

Gall y mwyafrif o bobl sy'n gweithio i gyflogwyr ac sy'n sâl am o leiaf bedwar diwrnod neu ragor yn olynol gael tâl salwch statudol gan eu cyflogwyr am hyd at 28 wythnos mewn unrhyw un cyfnod o salwch neu gyfnodau cysylltiedig o salwch.

Cyfieithiad yw hon o'r Saesneg:

Mae geiriau fel:

y mwyafrif o, o leiaf, neu ragor, yn olynol, hyd at, sydd yn torri ar draws rhediad y frawddeg yn cymhlethu pethau. Ond mewn achosion fel hyn mae eu hangen gan fod rheolau caeth.

Byddai rhannu'r gwaith yn ôl blociau ystyr yn help e.e.

Gall y mwyafrif o bobl sy'n gweithio i gyflogwyr ac sy'n sâl am:

- **o leiaf bedwar diwrnod neu ragor (yn olynol) gael tâl salwch statudol gan eu cyflogwyr am hyd at 28 wythnos mewn:**
- **unrhyw un cyfnod o salwch**

Ond byddai dileu rhai pethau diangen hefyd yn help:

- **..o bobl..** (nid oes ei angen; cymerwn yn ganiataol mai pobl ydynt!)
- **..neu ragor..** (nid oes angen *o leiaf a neu ragor* felly beth am gael gwared ag un ohonyn nhw?)

Petai modd newid y frawddeg gyfan i fod yn fwy uniongyrchol byddai'n haws fyth i'w dilyn e.e.

Yn yr enghraifft yma mae'r frawddeg wedi cael ei rhannu'n ddwy ac mae'r rhif 4 a 28 wedi'u roi'n lle'r geiriau. Dyna ddau beth arall sy'n help i symleiddio brawddeg hir a chymhleth.

Gwarant (Guarantee)

Debyd Uniongyrchol (Direct Debit)

Mae mathau o eiddo na fydd yn rhaid i chi dalu treth arnynt. Eiddo **eithriedig** yw'r enw ar rhain..

Unwaith yn unig mae angen rhoi'r term Saesneg. h.y. pan fyddwch yn cyflwyno'r term am y tro cyntaf.

Esboniwch y term Cymraeg newydd y tro cyntaf y byddwch yn ei gyflwyno. Gellwch wneud hynny trwy ei roi mewn print trwm, ei danlinellu a.y.y.b

Unwaith y byddwch wedi gwneud hynny, gellwch ddefnyddio'r term yma trwy'r ddogfen wedyn.

A fyddwch chi'n cyflwyno termau newydd neu aneglur fel hyn, mewn unrhyw ffordd arall?

Yn aml wrth gyfieithu mae tuedd i rai ddilyn trefn y Saesneg mewn brawddeg fel:

...the mother must give her consent...

a'i chyfieithu'n llythrennol fel:

...mae'n rhaid i'r fam roi cydsyniad...

Yr hyn sy'n digwydd yw bod y cyfieithydd yn cadw'r enw (noun) consent yn Gymraeg hefyd pan fyddai'n llawer mwy naturiol i ddefnyddio'r berfenw cydsynio:

...rhaid i'r fam gydsynio...

Efallai y byddai gair mwy cyffredin na cydsynio yn ei wneud yn symlach eto;

...rhaid i'r fam gytuno...

...rhaid i'r fam ganiatau...

Dyma i chi enghraifft arall o'r un peth:

Mae'n rhaid i'r system fod yn hyblyg, yn arbennig ar amser o sychder.

Y tro yma defnyddio'r ansoddair 'sych' sy'n gwneud y frawddeg yn fwy naturiol:

Mae'n rhaid i'r system fod yn hyblyg, yn arbennig yn ystod cyfnod sych.

Newidiwch chi'r geiriau a danlinellwyd yn yr enghreifftiau nesaf er mwyn gwneud y frawddeg yn fwy naturiol Gymreig. Gallwch newid mwy nag un gair os mynnwch.

Os bydd y camgymeriad yn <u>ailadroddiad</u> o air...	Os mai ailadrodd gair yw'r camgymeriad..
Ar ôl <u>lansiad</u> Clwb Teithio Gwynedd...	Ar ôl y lansio yng Nghlwb Teithio Gwynedd...
Mae'r project yn dysgu <u>dealltwriaeth</u> o'r amgylchedd ynghyd ag elfennau o wyddiniaeth a daearyddiaeth iddynt...	Mae'r poject yn eu helpu i ddeall yr amgylchedd ac elfennau o wyddoniaeth a daearyddiaeth...

...a fuasech cyn garediced â llenwi'r ffurflen amgaeedig a'i dychwelyd i'r swyddfa yma ynghyd ag unrhyw gerdyn meddygol sydd yn eich meddiant mor fuan ag sydd bosibl...

...a wnewch chi anfon:

- y ffurflen sydd gyda'r llythyr yma, wedi'i llenwi;
- unrhyw gerdyn meddygol sydd gennych; yn ôl i ni mor fuan ag y gallwch?

10.1

10.1

10.1.1 Edrychwch ar y 3 brawddeg yma:

Cefais fy nghicio gan y ceffyl.

Ciciwyd fi gan y ceffyl.

Ciciodd y ceffyl fi.

Fi yw testun y ddwy frawddeg gyntaf ond dydi'r **fi** ddim yn gwneud dim. Rhywun neu rywbeth arall sy'n gwneud rhywbeth iddo. Dioddef y weithred (yr hyn sy'n cael ei wneud) yn y frawddeg y mae'r **fi**. **Brawddeg oddefol** yw'r enw ar y math yma o frawddeg pan mae'r testun (sef fi) yn dioddef.

Mae'r drydedd frawddeg yn wahanol. Yn hon y **ceffyl** yw'r testun; am y ceffyl mae'r frawddeg yn sôn. Y ceffyl hefyd sy'n gwneud y weithred. **Brawddeg weithredol** yw'r enw ar frawddeg fel hon lle mae prif destun y frawddeg yn gwneud y weithred hefyd.

Os byddwn yn defnyddio nifer o frawddegau goddefol mewn paragraff, mae'n creu argraff o bellter. Mae hefyd yn gallu cymhlethu'r ystyr ac arafu'r darllen.

Pa un yw'r frawddeg weithredol yn y parau canlynol? A yw'r brawddegau gweithredol yn haws i'w deall?

Bydd unrhyw ddiffyg yn y gyllideb yn cael ei dalu gan yr adran.

Yr adran fydd yn talu unrhyw ddiffyg yn y gyllideb.

Mae Ysgol y Bryn wedi cael ei gosod yn seithfed ar y rhestr ac wedi cael ei chanmol gan gadeirydd y cyngor sir.

Ysgol y Bryn yw'r seithfed ar y rhestr ac mae cadeirydd y cyngor sir wedi ei chanmol.

Yr ail yw'r frawddeg weithredol yn y ddau achos ac rwy'n siwr eich bod yn cytuno eu bod yn haws i'w dilyn. Weithiau mewn adroddiadau cawn nifer o frawddegau goddefol mewn paragraff neu'n agos at ei gilydd. Ceisiwch osgoi hynny.

10.1.2 Ffurfiâu **amhersonol y ferf + gan**

Yn yr ail frawddeg yn adran 4.1.1

Ciciwyd fi gan y ceffyl.

mae'r ferf ciciwyd yn **amhersonol**, h.y. dydi'r ferf ei hun ddim yn dweud wrthon ni pwy sy'n gwneud y cicio. Rhaid i ni ddefnyddio'r gair bach **gan** i wneud hynny. Mae'r math yma

o frawddeg yn cael yr un effaith â'r frawddeg oddefol. Gwell, felly, yw bod yn fwy uniongyrchol lle mae hynny'n bosib.

Mae'r ffurfiau amheronol mwyaf cyffredin yn gorffen yn **-ir** neu **-wyd**. (Mae ffurfiau eraill mwy anghyffredin e.e. **-id**, **-asid**, **-er**.)

Mae'r newidiadau'n dilyn dau lwybr:

- a) defnyddio llai o ferfau amheronol
- b) newid yr ystyr i fod yn fwy uniongyrchol a gweithredol yn hytrach na goddefol (hyn yn gwneud y dweud yn fwy uniongyrchol).

Mae'r sicrwydd yn cael ei gynnig gan holl Fanciau a Chymdeithasau Adeiladu sydd yn cymryd rhan yn y Cynllun...

Os yw'r symiau sydd i gael eu talu neu'r dyddiadau y telir hwy yn newid, fe adewir i chi wybod ymlaen llaw o leiaf 14 diwrnod, fel a gytunwyd...

Os y gwneir camgymeriad gan y Cyngor neu eich Banc neu Gymdeithas Adeiladu fe sicreir ad-daliad llawn o'r swm a dalwyd yn ddi-oed gan gangen eich Banc neu Gymdeithas Adeiladu...

Crynodeb neu amlinelliad o'r rheolau a roddir yma...

Os rhoddwyd gostyngiad i chi ar sail anabledd, dangosir hynny ar dudalen flaen eich bil...

Fodd bynnag, os gosodwyd eich eiddo ym mand A...

Fe ddynodir eich rhif ar y cerdyn pinc...

Os yw'r cerdyn yn eich meddiant, anfonwch ef i'r swyddfa hon ynghyd â'r llyt8nn gwneud eich B*nYad guy Y 9r rheoleddiant0 ih me

10.2

10.2

Pan ofynnodd athrawes i ferch mewn dosbarth dysgwyr:

11

11

cyflymder y siarad, y dwylo a.y.y.b. i wneud y neges yn fwy bywiog. Ran amlaf felly, wrth sgrifennu'n ffeithiol, y peth gorau i'w wneud yw ceisio bod yn gryno ac yn uniongyrchol.

Byddai:

Rhaid peidio â manylu ar y pwnc yma

neu

Peidiwch â manylu ar y pwnc yma

yn fwy effeithiol wrth ysgrifennu.

Ond rwyf finnau'n euog o'r un bai wrth gyflwyno'r pwynt i chi. Sylwch ar y ddwy frawddeg sydd mewn italics. Oes unrhyw eiriau ynddyn nhw y gallwn gael gwared â nhw heb effeithio ar yr ystyr? Wel oes, beth am dynnu *siarad yn gyhoeddus* neu *areithio* o'r frawddeg gyntaf ac *ar y llaw arall* o'r ail i'w gwneud yn fwy llyfn a chryno:

*Lawer gwaith clywsom rywun wrth areithio yn ailadrodd fel hyn.
Wrth sgrifennu, mae'n gallu cymylu'r ystyr os byddwn yn gwneud gormod o hynny.*

Mae llawer o'n hidiomau ni a'n hymadroddion lliwgar ni fel cenedl yn dibynnu ar ailadrodd geiriau sy'n gyfystyr neu sy'n hollol groes i'w gilydd er mwyn creu effaith e.e.

swm a sylwedd, y bennod a'r adnod, y byd a'r betws, byw a bod, na thwsu na thagu, rhych na rhawn, dros ben a chlustiau, pwysu a mesur, pob migwrn ac asgwrn, pwys a gwres y dydd.

Yn achos rhain, rhaid eu cadw fel y maen nhw a'u harfer. Ond dylech yn gyntaf ystyried ai dyma'r math o iaith liwgar sydd ei hangen i'ch pwrpas chi. Neu a fyddai iaith fwy plaen a chryno yn well?

b Math arall o frawddeg sydd angen ei symleiddio a'i dweud mewn ffordd fwy cryno yw'r un sydd wedi'i chyfieithu o'r Saesneg. Yn aml dull yr iaith Saesneg o'i chyflwyno sydd yn ei gwneud yn fwy hirwyntog a chymhleth yn Gymraeg e.e.

Yn ddymunol, bydd ymgeiswyr yn meddu ar gymhwyster Busnes...

Mae'n amlwg mai wedi'i chyfieithu'n fryslog o rywbeth tebyg i:

Ideally, the candidate should possess a Business qualification...

yn Saesneg y mae hon ac mae'n dilyn trefn y Saesneg o safbwynt geiriau a phatrwm y frawddeg. Byddai:

Byddai cael cymhwyster Busnes o fantais...

yn llawer mwy addas.

Yn y brawddegau sy'n dilyn, mae enghreifftiau o ddefnyddio geiriau ac ymadroddion mwy cyffredin wrth geisio bod yn fwy cryno a dealladwy.

Lleolir y fynedfa yn y gornel bellaf...

Mae'r drws yn y gornel bellaf...

Mae yma staff o ddydd Llun hyd ddydd Gwener, a darperir y ddesg ymholiadau i helpu defnyddwyr gydag ymholiadau...

Os dywedwch wrthym bod ein prif ffiws,

12

12

Yn aml iawn yn Gymraeg, oherwydd bod cymaint o wahaniaeth rhwng yr iaith ysgrifennu draddodiadol a'r iaith y byddwn yn ei siarad, mae tŷn y gwaith yn dioddef. Gall swnio'n bell ac oeraidd. Braff ydi gweld enghreifftiau sy'n swnio'n agos atoch chi ac yn gynnes ar ffurflenni a thafleuni swyddogol. Dyma enghraifft o un o daflenni Dŵr Cymru:

Os carech chi wybod am beth (sic) mae Dŵr Cymru Welsh Water yn ei wneud, da chi, anfonwch am un o'r taflenni gwybodaeth.

Dyma'r frawddeg Saesneg wreiddiol:

You can now pay your bills free of charge at a growing network of shops, petrol stations etc...

Sylw:

Y broblem fwyaf yn yr enghraifft yma yw'r geiriau sy'n *dal i dyfu*. Mae hi'n anodd penderfynu os mai cyfeirio at *y rhwydwaith* neu'r *siopau* y mae. Byddai eu symud i ddod yn union ar ôl y gair *rhwydwaith* yn rhoi gwell syniad o'r ystyr e.e.

Nawr fe ellwch dalu eich biliau am ddim mewn rhwydwaith sy'n dal i dyfu o siopau, gorsafoedd petrol ac ati...

Ond mae defnyddio'r gair *cynyddol* yn union ar ôl y gair *rhwydwaith* yn well. Er bod *cynyddol* yn air ychydig yn fwy ffurfiol, mae'n cyfleu'r ystyr yn well. Y cyfieithiad wedyn fyddai:

Nawr fe ellwch dalu eich biliau am ddim mewn rhwydwaith cynyddol o siopau, gorsafoedd petrol ac ati...

Dyma i chi fwy o enghreifftiau gyda sylwadau arnynt:

...wedi iddyn nhw dyfu i fyny...

...wedi iddyn nhw dyfu...

Sylwadau

Rhaid bod yn ofalus gydag unrhyw ymadrodd sy'n cynnwys yr *up* Saesneg e.e. *look up, grow up, wash up, put up*, a.y.y.b. Yr unig amser y byddwn yn defnyddio *i fyny* yn Gymraeg yw pan fyddwn yn gallu ei wneud *i lawr* hefyd, e.e. gallwn edrych i fyny ar y lleuad neu edrych i lawr ar ein traed, felly mae'n dderbyniol yn yr ystyr yma.

Yma, gwell fyddai ysgrifennu *...wedi iddyn nhw dyfu...*

Byddwch yn ofalus gyda *down, out, in, off, on* ac *around* hefyd pan fyddant mewn ymadroddion Saesneg sy'n cael eu cyfieithu. Gofynnwch i chi'ch hun a oes angen unrhyw air Cymraeg i gyfateb iddyn nhw.

...peryglon y cam hwn o ddatblygiad...
(...the dangers in this stage of development...)

...peryglon y cam hwn yn y datblygiad ...
neu
...y peryglon yn ystod y cam hwn...

Sylwadau

Mae angen bod yn ofalus eto mewn ymadrodd lle cawn *of the* yn Saesneg. Yn Saesneg mae angen *the ac of the* mewn ymadroddion fel *the chairperson of the committee, the main point of the letter, the implications of the letter* a.y.y.b. Yn Gymraeg *y/yr/r* sydd ei angen, e.e. *cadeirydd y pwyllgor, prif bwynt y llythyr, goblygiadau'r llythyr*.

...mae'n bosib dweud wrth blentyn i ddefnyddio geiriau...

Sylwadau

Mae angen bod yn ofalus iawn wrth gyfieithu arddodiaid (sef y geiriau bychain sy'n sôn am berthynas pethau â'i gilydd), e.e. *to, for, on* a.y.y.b. Yma ...*dweud wrth blentyn* **am** *ddefnyddio geiriau...* sy'n gywir. Byddwch yn ofalus gydag ymadroddion fel

Dyna rai canllawiau. Y dasg i chi bellach yw ceisio cofio'r cyfan a gwybod pryd a sut i addasu. Fyddwch chi ddim yn llwyddo dros nos os ydych wedi arfer sgrifennu mewn ffordd fwy traddodiadol. Bydd rhaid i chi droi'n ôl yn gyson at y llyfryn i'ch atgoffa chi'ch hun o rai pethau e.e. defnyddio'r berfenw yn lle'r enw haniaethol, defnyddio ffurf weithredol y frawddeg a.y.y.b.

Pwrpas y dudalen nesaf yw eich helpu chi i gofio rhai pwyntiau ac fel tudalen i'w dyblygu a'i chadw wrth eich penelin neu i'w gosod ar y wal o'ch blaen.

Cofiwch mai prif bwrpas defnyddio Cymraeg Clir yw:

- **symleiddio fel bod ffurflenni, llythyrau a.y.y.b. yn haws i'w llenwi a'u darllen;**
- **cael mwy o bobl i ddarllen a defnyddio'r Gymraeg;**
- **arbed arian ac amser i gwmnïau a chyrff cyhoeddus a phreifat gan y bydd hi'n haws prosesu'r wybodaeth ac y bydd llai o gamgymeriadau'n cael eu gwneud.**

Ond rhaid cadw urddas y Gymraeg a'i chadw'n naturiol. Peidiwch â chael eich temptio i symleiddio trwy lenwi'r gwaith â bratiaith a geiriau Saesneg.

Byddwch yn siwr o gael gafael ar ffyrdd eraill o symleiddio. Gadewch i ni yng Nghanolfan Bedwyr gael clywed amdanynt yn y gobraith y bydd galw am ail argraffiad o'r llyfryn yma.

Pob hwyl i chi.

z

z

N

Enw. Yn syml iawn, enw yw'r math o air sy'n disgrifio person, peth neu le. Enw cyffredin yw'r hyn a gewch wrth ofyn 'Beth yw hwn/hon?'

e.e. **dyn, dynes, llythyr, swyddfa**

Mae gan bob enw ei ffurf luosog hefyd. Mae'r geiriadur yn nodi'r ffurfiau hyn.

e.e. **pwylgor (-au), cyfarfod (-ydd), cais (ceisiadau)**

Enw priod yw'r term sy'n cael ei ddefnyddio i ddisgrifio person neu le.

e.e. **Mr Dean Pwysig
Stryd Fawr, Bangor**

Mae angen Prif Lythyren ar ddechrau pob enw priod. Enwau sy'n enwi ydynt. Mae'r un peth yn wir am ddyddiau'r wythnos, misoedd y flwyddyn a gwyliau arbennig.

Cenedl Enw. Mae llawer iawn o broblemau iaith yn codi oherwydd ansicrwydd ynghylch cenedl enw, h.y. a yw enw yn wrywaidd neu fenywaidd?

*** * * Mae'n bosib cael yr wybodaeth gywir yn y geiriadur. * * ***

Yno, ar ôl pob enw, fe welwch y talfyriadau yma:

eg (enw gwrywaidd)

eb (enw benywaidd)

egb (enw sy'n gallu bod yn wrywaidd neu'n fenywaidd)

e.e. **llythyr - eg. (enw gwrywaidd)** felly y **llythyr hwn, dau lythyr, llythyr pwysig** sy'n gywir.

dogfen - eb. (enw benywaidd) felly y **ddogfen hon, dwy ddogfen, dogfen bwysig** sy'n gywir.

Mewn ambell eiriadur fe welwch y talfyriadau Saesneg, **nm** (*noun masculine*), **nf** (*noun feminine*) neu **nmf** (*masculine or feminine noun*).

N

N (Cenedl Enw)

Gair sy'n disgrifio enw yw ansoddair. Fel y mae'r gair ei hun yn ei awgrymu, mae'n dweud beth yw ansawdd enw.

e.e. **cyfarfod pwysig, llythyr byr**

Fel rheol, mae'r ansoddair yn dod ar ôl yr enw yn Gymraeg. Ond mae ambell ansoddair sy'n tueddu i ddod o flaen yr enw.

e.e. **hen ddogfen, prif swyddog, gwahanol gyfarfodydd, annwyl gyfaill, cryn ddi-ddordeb, unig ffordd**

*** * * Mae ansoddair o flaen yr enw yn achosi treigladd meddal. * * ***

Wrth gymharu pethau â'i gilydd, mae ffurfiau gwahanol i'r ansoddair. Dyma'r patrymau rheolaidd:

(i) cymharu dau beth a'u cael yn debyg

e.e. mae'r ddogfen hon **cyn bwysiced** â'r ddogfen acw neu
mae'r ddogfen hon **mor bwysig** â'r ddogfen acw

(ii) cymharu dau beth a chael un yn rhagori

e.e. mae'r ddogfen hon **yn bwysicach** na'r ddogfen arall neu
mae'r ddogfen hon **yn fwy pwysig** na'r ddogfen arall

(iii) dweud nad oes curo na chymharu ar rywbeth

e.e. y ddogfen hon **yw'r bwysicaf** neu
y ddogfen hon **yw'r fwyaf pwysig**

Y duedd yw defnyddio'r patrymau

mor... â
yn fwy... na
yw'r mwyaf

os yw'r ansoddair yn rhy hir i ychwanegu'r terfyniadau **-ed**, **-ach**, **-af** ato.

Dydi pob ansoddair ddim yn dilyn y patrwm rheolaidd. Dyma rai o'r eithriadau mwyaf cyffredin:

da	cystal â	gwell	gorau
drwg	cynddrwg	gwaeth	gwaethaf
mawr	cymaint	mwy	mwyaf
bach	cyn lleied â	llai na	y lleiaf
isel	cyn ised â	is na	isaf

Os yw **cy-** ar ddechrau gair, nid oes angen '**cyn**' o'i flaen:

cystal â **nid** cyn gystal â

cymaint â **nid** cyn gymaint â

N

Gair sy'n cael ei ddefnyddio yn lle enw yw'r rhagenw. Oni bai am y rhagenw, byddai'n rhaid ysgrifennu/dweud enwau pobl a lleoedd yn llawn bob tro.

Enghreifftiau o ragenwau yw:

fy ein dy eich ei eu

Rhagenwau dibynnol blaen yw'r rhain h.y. rhagenwau sy'n dibynnu ar eiriau eraill.

e.e. **fy** llythyr
ein penderfyniad
eich cais

Yn y ferf amhersonol e.e. **dywedwyd**, **cynhelir**, does dim person. Mae'r amhersonol yn cael ei defnyddio lawer iawn mewn sgrifennu ffurfiol. Wrth sgrifennu Cymraeg Clir defnyddiwn lai arni a mwy ar y ferf bersonol e.e. **byddwch** yn lle *byddir*, **cofiwch** yn lle *cofier* a.y.y.b.

Gair sy'n disgrifio berf, ansoddair neu adferf arall yw adferf, e.e.

penderynwyr **yn unfrydol**

(mae'n ychwanegu at ein gwybodaeth am y ferf 'penderynu')

yn eithaf pwysig

(mae'n ychwanegu at ein gwybodaeth am yr ansoddair 'pwysig')

unwaith eto

(mae'n ychwanegu at ein gwybodaeth am yr adferf 'unwaith')

Yn Gymraeg, mae'n bosib ffurfio adferf trwy roi **'yn'** o flaen ansoddair, e.e.

yn brydlon

yn ddymunol

yn isel

Gair sy'n cael ei ddefnyddio gydag enw (neu ragenw) i ddangos perthynas yr enw gyda gair arall yn y frawddeg.

e.e. Tw(Gair sy'n cyefndei -1d-1.2esbonw io resymaur arallyn y)Tj661 86(cofier)Tj laro adfeosTf23.219 0

Mae mwy nag un ystyr i air yn aml. Oherwydd hynny, mae rhai geiriau wedi'u rhoi mewn brawddeg i ddangos yr union ystyr.

Mae'r geiriau wedi'u gosod yn ôl trefn yr wyddor

- ar gyfer y gair sydd mewn print trwm (cyn ei dreiglo)
- yn y golofn sydd ar y chwith.

Awgrymiadau yn unig yw'r rhain; does dim disgwyl i chi dderbyn pob un. Maen nhw'n rhoi rhyw syniad i chi o sut mae symleiddio trwy ddefnyddio rhai o syniadau Cymraeg Clir.

...a fuasech cystal â...

... mae angen i chi **adolygu'ch** sefyllfa...

...a fuasech cystal â llenwi'r ffurflen
amgaeëdig ...

...a'i dychwelyd yn yr **amlen amgaeëdig**...

...wnewch chi **gadarnhau** bod y ffeithiau hyn yn gywir...

...ar ôl **cwblhau'r** ffurflen...

...bydd disgwyl i chi **gyflawni'r** dyletswyddau a ganlyn...

...rhaid **datgan** unrhyw berthynas ag aelod o'r cyngor...

...rhaid **dychwelyd** y ffurflen i'r cyfeiriad uchod...

...dymuna'r adran **eich hysbysu**...

...eisoes...

...fodd bynnag.

...**a wnewch chi**...

...wnewch chi **ailedrych ar** eich sefyllfa...

...wnewch chi llenwi'r ffurflen sy'n **y pecyn /amlen**...

...a'i hanfon yn ôl yn yr **amlen bwrpasol**...

...wnewch chi **gywiro** unrhyw ffeithiau sy'n anghywir...

ar ôl **llenwi'r ffurflen**...

...dyma'ch dyletswyddau chi / dyma'r dyletswyddau y byddwch yn eu **gwneud**...

...os ydych yn perthyn i aelod o'r cyngor dylech **ddweud/nodi** hynny...

...**anfonwch** y ffurflen **yn ôl** atom...

...hoffwn **ddweud wrthy**ch...

...**yn barod**...

...**ond**...

...**i'r pwrpas yma**...

bydd y swydd yn **cario mlaen** ar ôl y cyfnod prawf...

bydd y swydd yn **aros run fath**...

...mae'r swydd **yn un**...

mae'r apwyntiad **yn dibynnu ar**...

...**yn ôl rheolau**...

dowch â'ch pasport **a'r** papurau pwysig eraill...

z

z